

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен «Доктор»
в професионално направление 2.1 *Филология*
(*БЪЛГАРСКИ ЕЗИК - СЕМИОТИКА*)

Автор на дисертационния труд: **НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ ШИНДАРОВ**,
докторант в Софийския университет „Св. Климент Охридски“,
Факултет по славянски филологии, Катедра „Български език“
Научен ръководител: проф. д-р Гергана Дачева

Тема на дисертационния труд:
**„ПСИХОЛИНГВИСТИЧНИ АСПЕКТИ
ПРИ УСВОЯВАНЕТО НА ЗНАКОВИ СИСТЕМИ“**

Рецензент: доц. д-р **АЛБЕНА НЕДКОВА ДОБРЕВА**,
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов - Варна“,
член на Научното жури, определено със заповед № РД-38-18/ 17.01.2023 г.
на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение.

Темата на дисертацията се откроява с актуалност и значимост с оглед акцента върху изучаването на чуждите езици, което може да бъде разглеждано и като усвояване на нови знакови системи. Използването на системата от знаци, като средство за комуникация на чужд език, е аргумент за значимост, който кореспондира не само с усвояването на новата лексика и новите граматически правила, но и с овладяването на социопрагматичните знания и умения, които позволяват (поне частично) вграждане в една различна социокултурна среда. Дисертацията има принос в две основни посоки: първата е под формата на систематизираното представяне на информацията в теоретичен план, а втората е постигната чрез описанието на изграждането на прототипа на видеоиграта. Докторантът Николай Шиндаров очертава възможности за бъдещи изследвания, които предполагат интердисциплинарен подход при търсене на пресечни точки между чуждия език, семиотиката, корпусната лингвистика, компютърната лингвистика, музиката. Затова определям избраната тема като дисертабилна и

отговаряща на научните, академични и социални нужди на съвременното европейско общество.

2. Познава ли дисертантът състоянието на проблема и научната литература.

Докторантът демонстрира познаване на основни научни публикации и монографични трудове на български и чужди специалисти в областта на семиотиката, психолингвистиката, чуждоезиковото обучение (Кръстева, Ю., Тодоров, Цв., Добрева, Е., Добрев, Д. Дачева, Г. Стоянова, Ю., Сосюр, Ф., Чандлър, Якобсон, и др.).

Липсва списък с обяснение на съкращенията, което може да се прояви като комуникативна бариера. Например (стр. 90) CEFR фигурира само като скала (вм. Common European Framework of Reference for Languages), а не като (Скала за оценяване на Общата европейска езикова рамка).

Своеобразен атестат за обхвата на изследването и научната му пълнота са и използваните 176 източника (на английски, френски, словенски, руски и български език), от които 18 са на кирилица, 152 на латиница и 6 са образователните игри. По този начин докторантът не само показва отлична библиографска осведоменост и професионална компетентност, но и демонстрира умение за системен анализ, за сравняване на гледни точки, за научнообосновани обобщения и изводи. Цитираните източници са подходящо избрани, въпреки че повечето са с давност 15-20 години, а и някои от цитатите надхвърлят приетия обем (напр. Шпитцер е цитиран в 20 реда на 69-70 стр.). Постоянното позоваване на един и същи източник обаче (напр. Якобсон, Пърс - от 13 до 17 стр.; Каро – 45-47 стр.) създава впечатление за излишно преразказване и затруднява открояването на авторските разсъждения и изводи.

3. Избраната методика на изследване може ли да даде отговор на поставените в дисертационния труд цели и задачи.

Докторантът използва термина „теоретико-методологични проблеми“ във втора глава. Изследването, поради своята специфика на проблематиката си, е разделено логично в отделни глави. Използваните лингвистични, директни и индиректни описателни и аналитични методи обезпечават надеждността и задълбочеността на направените научни изводи. Добре би било да се обоснове изборът на подходи и методи и да се представи методологическата рамка по-категорично. В работата преобладава описателният подход.

4. Кратка аналитична характеристика на естеството и на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.

Докторантът е изготвил дисертация с обем 254 страници. Текстът е структуриран в пет глави, увод, заключение, цитирана литература. В увода докторантът разглежда различните видове определения за термина „семиотика“ в нашата и в чуждата литература, като посочва и обекта на изследването ѝ. Николай Шиндаров стига до извода, че видеоигрите като многосъставни знакови системи биха могли да бъдат използвани като инструмент за усвояване на други знакови системи – чуждите езици. Докторантът е извел целта и е посочил задачите, които си е поставил. Възможно е било да се изведат ясно предмет и обект на изследването или да се формулират изследователски полета, което би допринесло за очертаване на постигнатото след това в дисертацията. Първа глава «Семиотика и знакови системи. Семиотичният подход при чуждоезиковото обучение» (9-36 стр.) е теоретико-обзорна. Изведени са основните термини, свързани със семиотиката и знаковите системи, както и със семиотичния подход в чуждоезиковото обучение. Във втора глава «Теоретико-методологични проблеми в основата на създаването на образователна игра за преподаване на чужди езици» (37-91 стр.) се разглеждат основните принципи, приложени в изготвянето на продукта видеоигра, осигуряващи ефективен процес на запаметяване на чужди думи. Николай Шиндаров анализира дидактически методи при изучаване и овладяване на чуждия език, като разглежда разликите между ученето и овладяването на „езика-цел“ и разграничава термините *чужд* и *втори език*. Той обръща специално внимание върху включването на „спасителни“ изрази с метаезикова функция, считани от Бени Люис (Люис, 2016) за особено важни (споменават се и в глава пета, стр. 224), като „*Не те разбирам.*”, „*Как се казва тази дума на испански?*”, „*Би ли повторил?*”, „*Какво значи тази дума?*”. Ще си позволя да не се съглася с твърдението, че в учебните системи по чужди езици липсват тези специални фрази, с които обучаващият се може да поддържа разговор! А какви са тогава изразите в секциите за дискусия и при въвеждане на новите думи, например в учебниците на Longman? А заглавията в урочните единици, например „Обичам хубавото време!“ (Аз уча в България, видеокурс, А1-А2, български език като чужд, МУ-Варна, 2018); „Моят дом е моята крепост“ (Аз уча в България, видеокурс, В1-В2, български език като чужд, МУ-Варна, 2018). В трета глава «Процес на изработка на прототипа и подготовка за експеримент, изследващ неговата ефективност» (92-141стр.) докторантът описва разработката на прототипа на видеоиграта под името LangJet, състояща се от едно ниво към януари 2023 г., което преподава 50 чужди думи, като стига

до извода, че могат да се предложат 1000 и 3000 от най-често използваните думи, по отношение на състава на учебната лексика, използвана в играта (стр. 90).

Николай Шиндаров акцентира върху етапите при разработката на прототипа и затрудненията при процеса на превод на текстовете във всички посоки между няколко езика. Посочено е, че за основен език, от който се извършват преводите, е взет българският. Играта получава отзвук както в уебсайтове за чуждоезиково обучение, така и в медии като списанието *Language magazine* в САЩ (*Space Polyglot*, 2016:51). В четвърта глава «Експеримент, установяващ ефективността на прототипа» (141 – 167 стр.), се разглежда официалното тестване на ефективността на прототипа на играта чрез експеримент, организиран в 120 ОУ „Г. С. Раковски“. В тази глава докторантът представя експеримент за ефективността на играта чрез участието на 37 ученици на възраст между 10 и 12 години, от които валидните тестове са 32 с участници, 22 момичета и 10 момчета (141 стр., а на стр. 146 са посочени 38 участници), които са разделени на две контролни групи – едната за изучаване на словенски, а другата – на френски език, езици, които не са изучавани от потребителите. Участниците в експеримента, проведени в 120 ОУ „Г. С. Раковски“ са недостатъчни в сравнение с експеримента на Шпитцер 3605 ученици от 6. клас в щата Айова, от 91 училища (стр. 69, глава втора).

Докторант Николай Шиндаров отклонява вниманието от експерименталната част с описание на „подобни научни изследвания в миналото“, например Лозанов, Уоринг и Такаки, като по този начин е нарушена структурата на главата (от 142 стр. до 146 стр.). Пета глава „Изводи от експеримента с прототипа. Практически изследвания върху концепцията за пълна версия на играта“ започва със заключения, направени чрез обсъждане на теориите и проведения експеримент с прототипа на играта (168-231 стр.). Обсъдени са потенциални промени в структурата и дизайна на самата игра. Проследява се практическата работа по подбора на лексиката, която да бъде включена в пълната версия на играта, представени са учебните текстове, както и възможността на потребителите да научават по 40 нови думи на ден или 1600 думи за два месеца, като играят средно по 25 минути на ден, при най-високата продължителност на играта.

В заключението (232 -234 стр.) авторът обобщава своите наблюдения и изводи относно резултатите от проучванията, анализите на ефективността на прототипа.

5. В какво се заключават научните или научно-приложните приноси на дисертационния труд и каква е по-конкретно значимостта на приносите за науката и практиката.

Дисертационният труд е написан с професионална компетентност и добросъвестност, изложението е систематизирано. Докторантът има ясни позиции, които защитава с аргументи. Предложените идеи са реално приложими и полезни за образованието по чужд език. Приемам до голяма степен приносите, които са формулирани от докторанта. На базата на анализ на дисертацията могат да се оформят две групи приноси:

- с научно-теоретичен характер: направен е детайлен анализ и мотивирано систематизиране на научните схващания относно спецификата на семиотични теории, видовете знаци и езика като знакова система. По този начин се открояват специфичните за чуждоезиковото обучение системни връзки и се изяснява логиката на научните понятия;
- с теоретико-приложен характер: успешно осъществяване на експериментално проучване, проведено с прототипа, с обобщаване на резултатите в лингвистичен корпус, което позволява обективност и надеждност при подбора на лексеми в текстовете към видеоиграта.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой; характер на изданията (международни, национални), в които са отпечатани. Какво е отражението им в науката – използване и цитиране от други автори.

Във връзка с дисертационния труд са отпечатани 3 научни публикации, с което авторът доказва трайния си интерес към тази проблематика. Те са представени на престижни научни форуми и са отпечатани в пълен размер в авторитетни издания.

7. Авторефератът изготвен ли е съгласно изискванията, правилно ли отразява основните положения и научните приноси на дисертационния труд.

Авторефератът (от 48 страници) представя цялостно съдържанието и структурата на дисертационния труд. Дизайнът и предпечатната подготовка на дисертацията, на автореферата и на посочените публикации отговарят на академичните стандарти за прецизно оформяне на научно изложение. Таблиците (31), фигурите (8), графиките (8) в дисертацията нямат поясняващи заглавия навсякъде и номерация, което затруднява пълното разбиране на текста.

8. Други въпроси, по които рецензентът смята, че следва да вземе отношение.

Препоръки:

1. Да се формулират по-убедително и обстойно предметът, обектът и научната хипотеза, да се представи задълбочено методологията на изследването.
2. Добре би било да се направят по-категорични изводи след всяка глава. Да се номерират и да се опишат с поясняващи заглавия фигурите, графиките, таблиците за по-ясно разбиране на текста.
3. Добре е използваните термини *видеоигра*, *образователна игра* и *мобилна игра* да бъдат дефинирани.

Въпроси:

1. В кое ниво се вписва негативната лексиката «затвор», «смърт» и «убийство», «отрова», тъй като се откриват в първа тема «Запознанство», текст 2.; тема 2. «У дома», текст 5, тема 4 „Да хапнем навън“, текст 14? Как тези фрази мотивират разговора при учениците?

9. Заключение с ясно становище да бъде ли присъдена научната степен или не.

В заключение смятам, че докторантът е осъществил успешно своя проект, доказвайки научната си хипотеза чрез задълбочен анализ и дидактична оценка на образователните нужди на потребителите.

Дисертационният труд „Психолингвистични аспекти при усвояването на знакови системи“ съответства изцяло на изискванията на нормативните документи и на Правилника на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за условията и реда и за придобиване на научни степени и заемането на академични длъжности. Цялата процедура по зачисляване, вътрешна защита и отчисляване е спазена точно и е напълно съобразена с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Затова съзнателно и убедено давам своя положителен вот и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ ШИНДАРОВ образователна и научна степен **Доктор по филология** в професионално направление 2.1. Филология по научна специалност „БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – СЕМИОТИКА“.

31.03.2023 г.

Гр. Варна

Рецензент:

(Доц. д-р Албена Добрева)